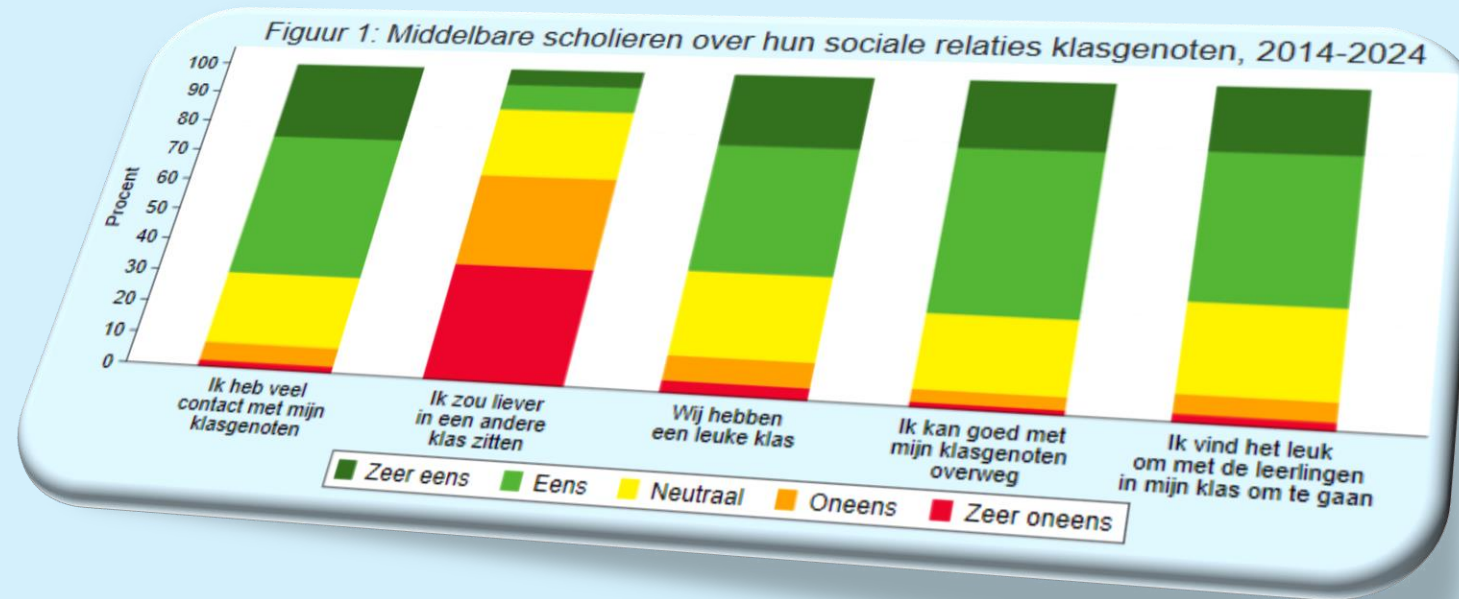

Sociale relaties op school

Middelbare scholieren in relatie met hun klasgenoten

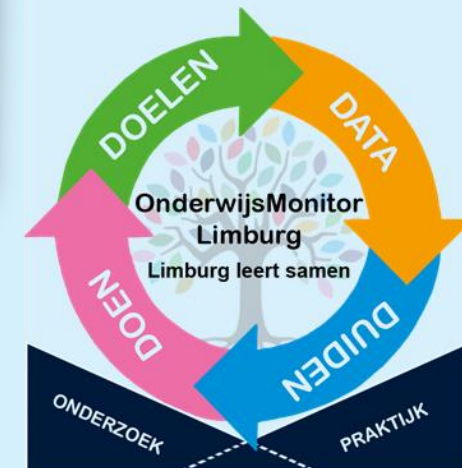
2014 - 2024

Onderzoek op basis van de
OnderwijsMonitor Limburg

April 2025

Jacqueline Charpentier
Mélanie Monfrance
Lynn van Vugt

Introductie

In de eerdere factsheets over de sociale relaties van middelbare scholieren met hun klasgenoten*, publiceerde we dat de sociale relaties tussen leerlingen in 2020 en 2022 afgenomen waren ten opzichte van eerdere jaren.^{1,2} In deze factsheet onderzoeken we hoe de sociale relaties van middelbare scholieren zich verder ontwikkelen.

Het monitoren van sociale relaties blijft essentieel: verschillende theorieën wijzen op het belang van sociale relaties voor de motivatie en schoolattitude van leerlingen.^{3,4} Een goede sociale inbedding in school draagt bij aan een hogere motivatie en betere leerprestaties, waarbij sterke sociale relaties kunnen beschermen tegen een negatieve leerhouding, verlies aan schoolvertrouwen en schooluitval.^{5,6}

In de OnderwijsMonitor Limburg (OML) meten we twee soorten sociale relaties: sociale relaties met klasgenoten en sociale relaties met leerkrachten. In deze factsheet zoomen we in op de sociale relaties met klasgenoten. Goede sociale relaties met andere leerlingen in de klas dragen bij aan groepsgevoel, vorming van identiteit en zekerheid, en daarmee ook aan de ontwikkeling van leerlingen.⁷ Inzicht in de sociale relaties die leerlingen hebben op school, kan daarom bijdragen aan inzicht in de mechanismen achter tekortschietende leerprestaties of motivatie van leerlingen. Bij het onderzoek naar motivatie en leerprestaties is het dus van belang om inzicht te krijgen in de sociale relaties die leerlingen hebben met hun klasgenoten.

In deze factsheet

Vanwege het belang van inzicht in sociale relaties van leerlingen op school verzamelen we hierover informatie sinds 2014 in de [OnderwijsMonitor Limburg](#) bij leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs. In deze factsheet zetten we de resultaten op een rij. We bekijken de onderdelen:

- ❖ Trends tussen 2014-2024
- ❖ Verschillen in die trend tussen jongens en meisjes
- ❖ Verschillen in die trend naar onderwijstype
- ❖ Verschillen in die trend naar opleidingsniveau ouders
- ❖ Verschillen in die trend naar regio

In vergelijking met de vorige factsheets zijn de verschillende meetmomenten in 2020 aangepast. Voorheen werd het schooljaar 2019-2020 uitgesplitst in drie aparte meetmomenten (voor de schoolsluiting, direct erna en na de zomervakantie) aangezien scholen door de COVID-19-pandemie de vragenlijsten op verschillende momenten afgenomen hadden. Om de overzichtelijkheid te vergroten zijn deze meetmomenten in deze factsheet samengevoegd.

Als uw school/bestuur heeft deelgenomen, kunt u ook cijfers voor uw eigen school/bestuur inzien in de digitale terugkoppeling, via [deze link](#). Hiervoor is de inlogcode nodig die bestuurders en schoolleiders van deelnemende scholen hebben ontvangen. Indien u deze niet (meer) heeft, e-mail dan naar: oml-sbe@maastrichtuniversity.nl.

Resultaten in het kort

- ❖ De ervaren sociale relaties met klasgenoten blijven stabiel tussen 2014-2018, dalen vanaf 2020 en nemen verder af in 2024.

- ❖ In alle jaren ervaren havisten en vwo'ers betere sociale relaties met klasgenoten dan vmbo'ers. Ook ervaren vwo'ers betere sociale relaties dan havisten.
- ❖ Leerlingen op het vmbo bl/kl blijven in 2024 op hetzelfde niveau als in 2022.
- ❖ Alle andere onderwijstypen laten een significante daling zien in 2024 ten opzichte van 2022 en eerdere jaren.

- ❖ Meisjes ervaren minder goede sociale relaties met klasgenoten dan jongens.
- ❖ Bij zowel jongens als meisjes zijn de ervaren sociale relaties in 2024 nog verder gedaald ten opzichte van de voorgaande jaren.

- ❖ Er zijn geen systematische verschillen in sociale relaties met klasgenoten van leerlingen met verschillend opgeleide ouders.
- ❖ Leerlingen met maximaal mbo- of hbo-opgeleide ouders scoren significant lager in 2024 ten opzichte van 2022.

- ❖ Noord-Limburg, Midden-Limburg en Sittard-Geleen laten een significante daling zien in 2024 ten opzichte van 2022.
- ❖ Maastricht-Heuvelland en Parkstad-Limburg blijven stabiel tussen 2022 en 2024.

Algemeen beeld

Tabel 1 geeft een beeld van de verdeling van de verschillende groepen leerlingen die in de data zijn vertegenwoordigd en genoemd worden in deze factsheet.

Tabel 1. De verschillende groepen leerlingen in de OML, in percentages (2014-2022)

Geslacht	Percentage
Jongens	48,84
Meisjes	51,16

Onderwijstype	Percentage
Vmbo bl/kl	21,13
Vmbo gl/tl	26,55
Havo	27,04
Vwo	25,28

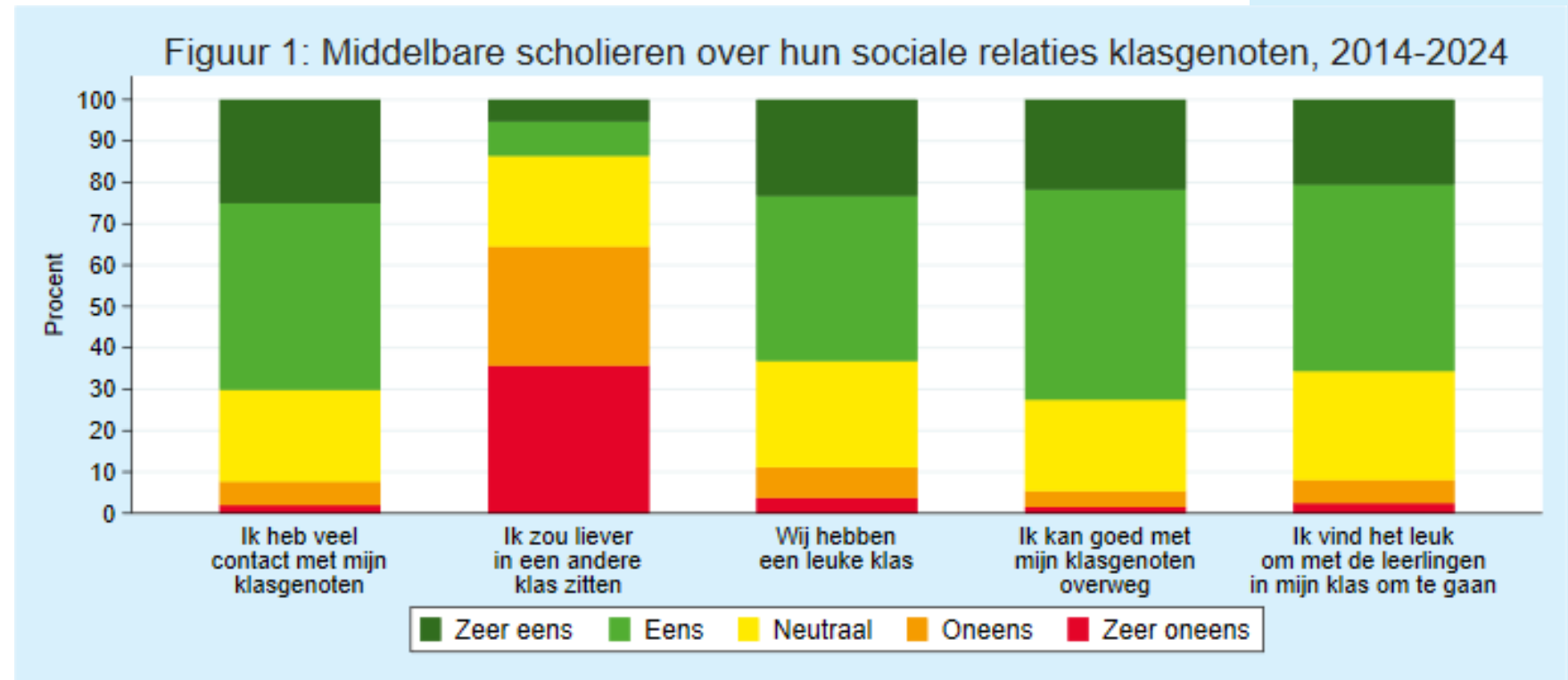
Opleiding ouders	Percentage
Mbo of lager	39,41
Hbo	30,79
Wo	17,69
Onbekend	12,11

Regio	Percentage
Noord-Limburg	21,45
Midden-Limburg	24,10
Sittard-Geleen	15,72
Maastricht-Heuvelland	17,80
Parkstad Limburg	20,93

Sociale relaties met klasgenoten

Om de sociale relaties die leerlingen ervaren met hun klasgenoten in beeld te krijgen, zijn enkele stellingen aan hen voorgelegd. Sommige stellingen zijn positief geformuleerd en anderen zijn negatief geformuleerd. Figuur 1 laat de antwoorden op deze stellingen zien voor de periode 2014-2024. Iets meer dan 70% van de leerlingen geeft aan dat ze relatief veel contact hebben met klasgenoten en goed met klasgenoten overweg kunnen. Ook is meer dan 60% van de leerlingen het (zeer) oneens met de stelling “ik zou liever in een ander klas zitten”.

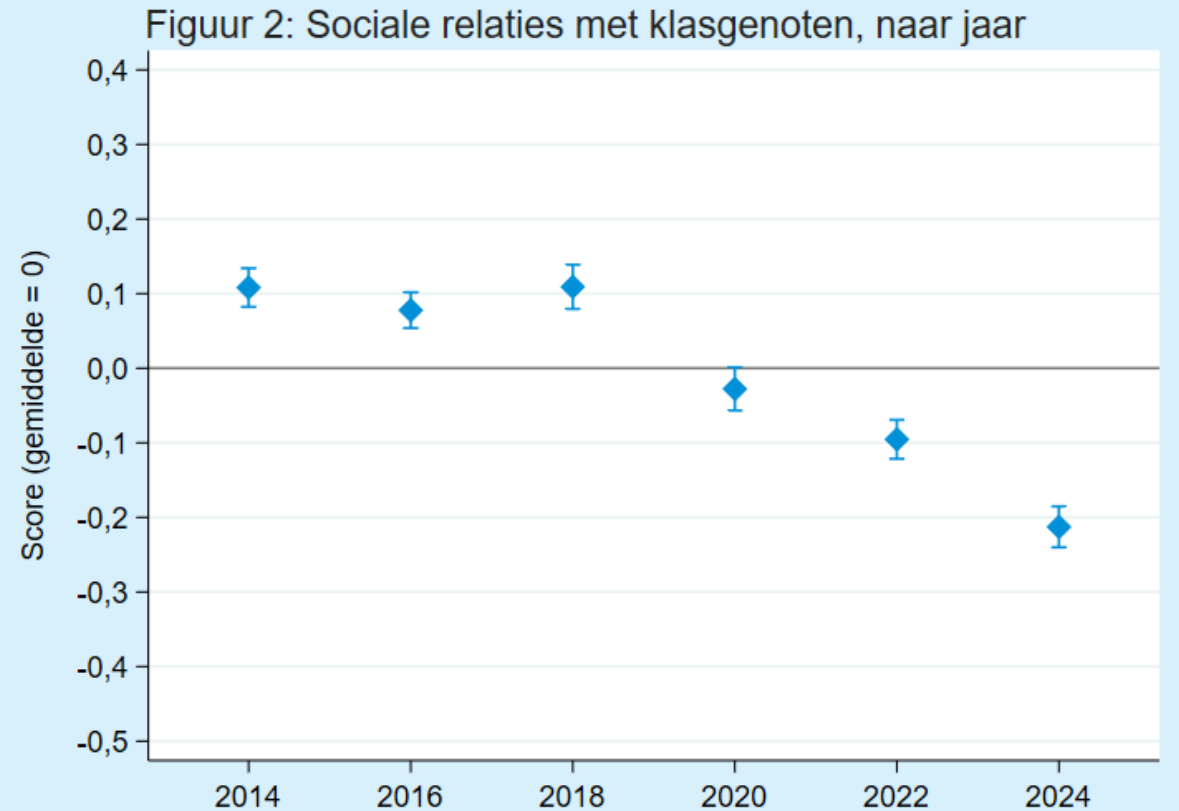
Om een algemeen beeld te krijgen van de sociale relaties die leerlingen met klasgenoten ervaren, hebben we de vijf stellingen samengevoegd in een index.** Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen maken.

7 ** Bij het maken van de index is de schaal van de tweede stelling omgedraaid. De betrouwbaarheid (cronbach's alpha) van de index is 0.86. Dit is een goed resultaat. De indices zijn gestandaardiseerd met gemiddelde 0 en standaarddeviatie 1. Het gemiddelde is bepaald voor alle leerlingen over alle schooljaren en alle onderwijstypes.

Verschillen naar jaar

Figuur 2 toont de gemiddelde sociale relaties met klasgenoten van leerlingen sinds 2014. We zien geen significante verschillen tussen de jaren 2014 tot en met 2018 wat betreft de sociale relaties van leerlingen met hun klasgenoten. In 2020 zien we voor het eerst een significant verschil optreden. In dit jaar geven de leerlingen aan significant minder sociale relaties te hebben met hun klasgenoten dan in eerdere jaren. De lagere score voor sociale relaties met klasgenoten houdt ook daarna aan en daalt verder bij iedere meting. De laatste meting in 2024 is zelfs significant lager dan in 2020 en 2022. Hierdoor lijkt er sprake te zijn van een betekenisvolle neerwaartse trend. Dit kan deels nog het gevolg zijn van corona, maar aangezien het nu nog steeds daalt kan ook door andere omstandigheden komen.

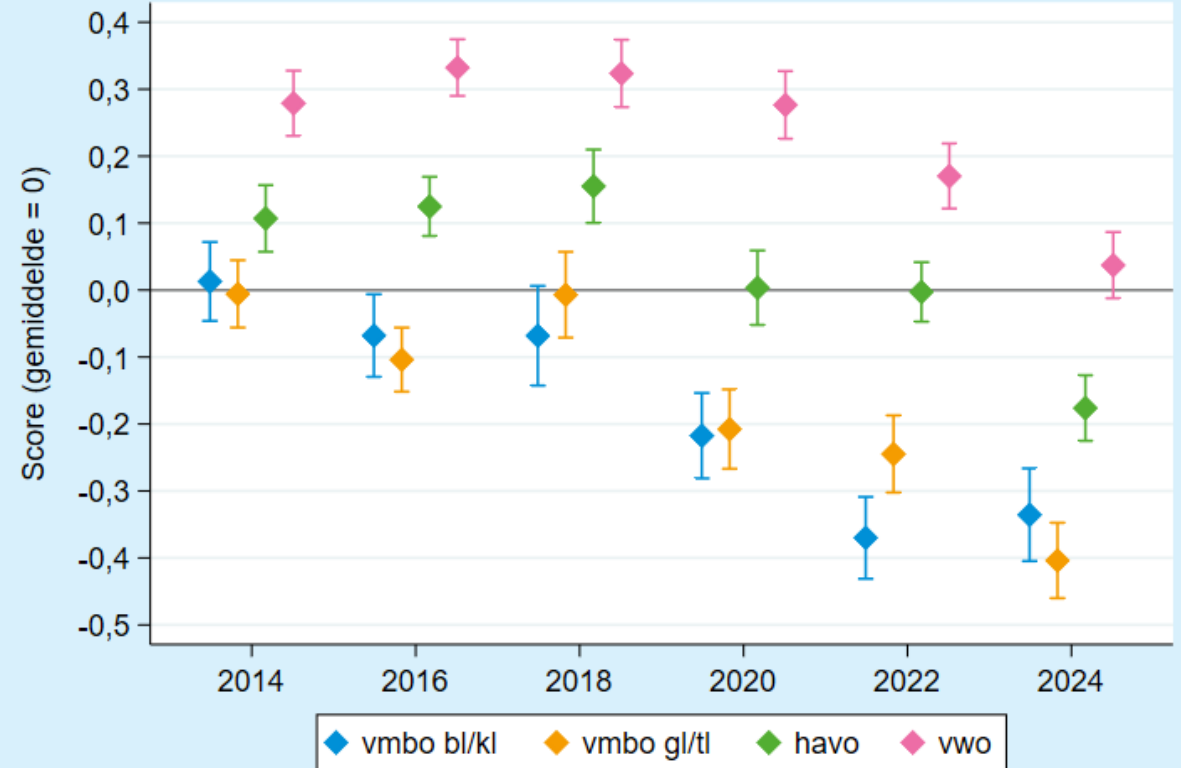

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar onderwijstype

Figuur 3 toont verschillen in sociale relaties met klasgenoten tussen de verschillende onderwijstypen. Over het algemeen zien we dat havisten en vwo'ers betere sociale relaties hebben dan vmbo'ers, waarvan vwo'ers de beste sociale relaties ervaren met klasgenoten. Voor ieder onderwijstype zien we geen verschillen in de jaren 2014 tot en met 2018. Op vwo na, begint de significante daling in 2020. Deze daling ten opzichte van de jaren voor 2020 zet bij vwo pas in vanaf het jaar 2022. Bij vmbo gl/tl en havo blijven de resultaten tussen 2020 en 2022 stabiel, maar deze dalen wel significant verder in 2024. Bij vmbo bl/kl-leerlingen blijven, na de daling in 2020, de sociale relaties tussen 2022 en 2024 relatief stabiel.

Figuur 3: Sociale relaties met klasgenoten, naar jaar en onderwijstype

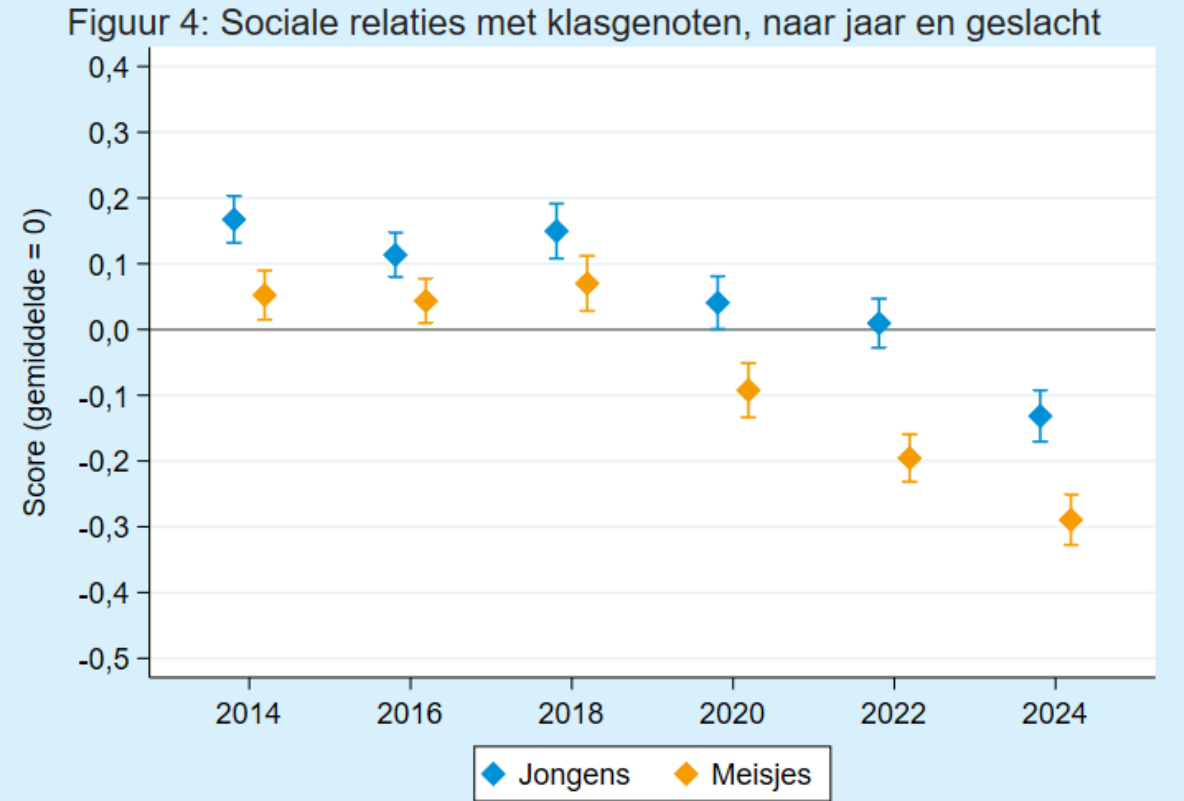

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor jaar, geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

Figuur 4 toont de sociale relaties met klasgenoten over de afgelopen jaren, uitgesplitst naar geslacht. In 2016 en 2018 zien we geen significante verschillen tussen jongens en meisjes. In 2014 en vanaf 2020 zien we wel dat jongens significant betere sociale relaties met klasgenoten ervaren dan meisjes.

Hoewel tussen 2014 en 2018 er geen significante verschillen zichtbaar zijn over de jaren, zien we vanaf 2020 dat er een significante daling is. Voor de jongens is deze stabiel tussen 2020 en 2022 maar daalt deze significant verder in 2024. Voor de meisjes blijven de ervaren sociale relaties dalen vanaf 2020 tot en met 2024.

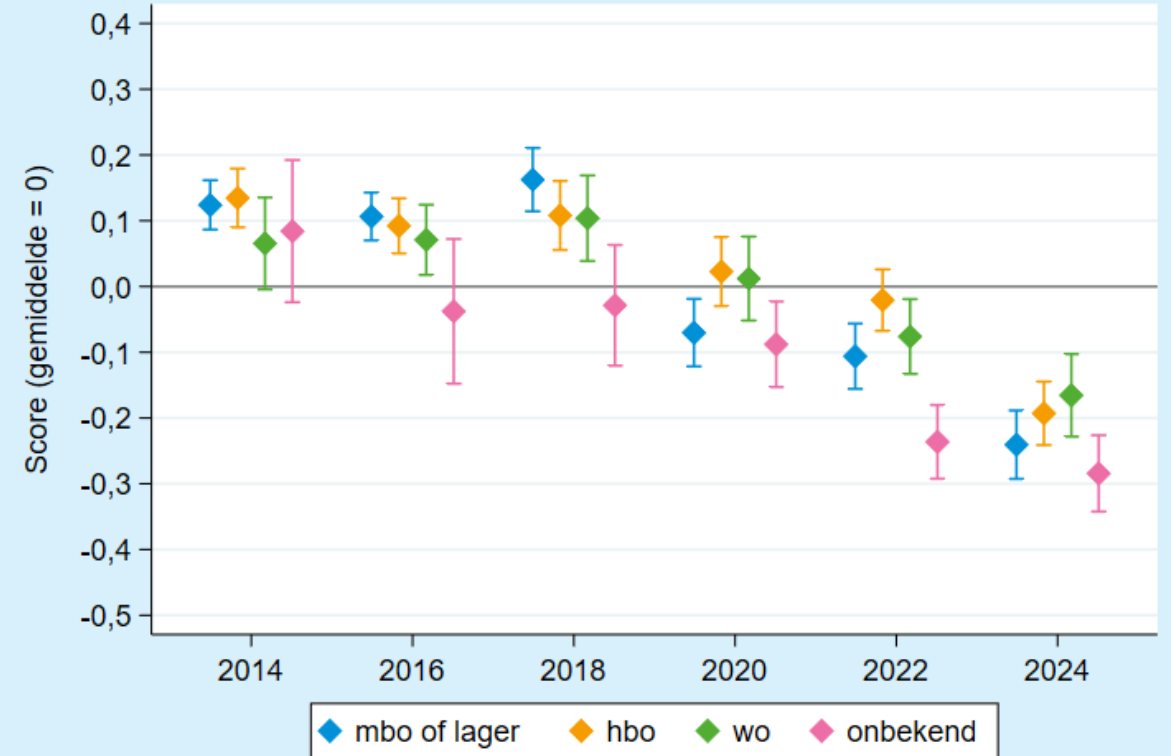

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor jaar, onderwijstype, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

Figuur 5 geeft de sociale relaties met klasgenoten weer, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. We zien geen significante verschillen tussen leerlingen betreffende het opleidingsniveau van de ouders. Voor leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders start de daling ten opzichte van de voorgaande jaren in 2020 en deze zet zich verder voort in 2022 en 2024. Voor leerlingen met hbo-opgeleide ouders zien we dat de significante daling ten opzichte van 2014 tot en met 2018 start in 2022 en verder is gedaald in 2024. Voor leerlingen met wo-opgeleide ouders zien we dat de significante daling ten opzichte van 2014 tot en met 2018 pas start in 2022 en niet meer significant verder daalt in 2024.

Figuur 5: Sociale relaties met klasgenoten, naar jaar en opleiding ouders

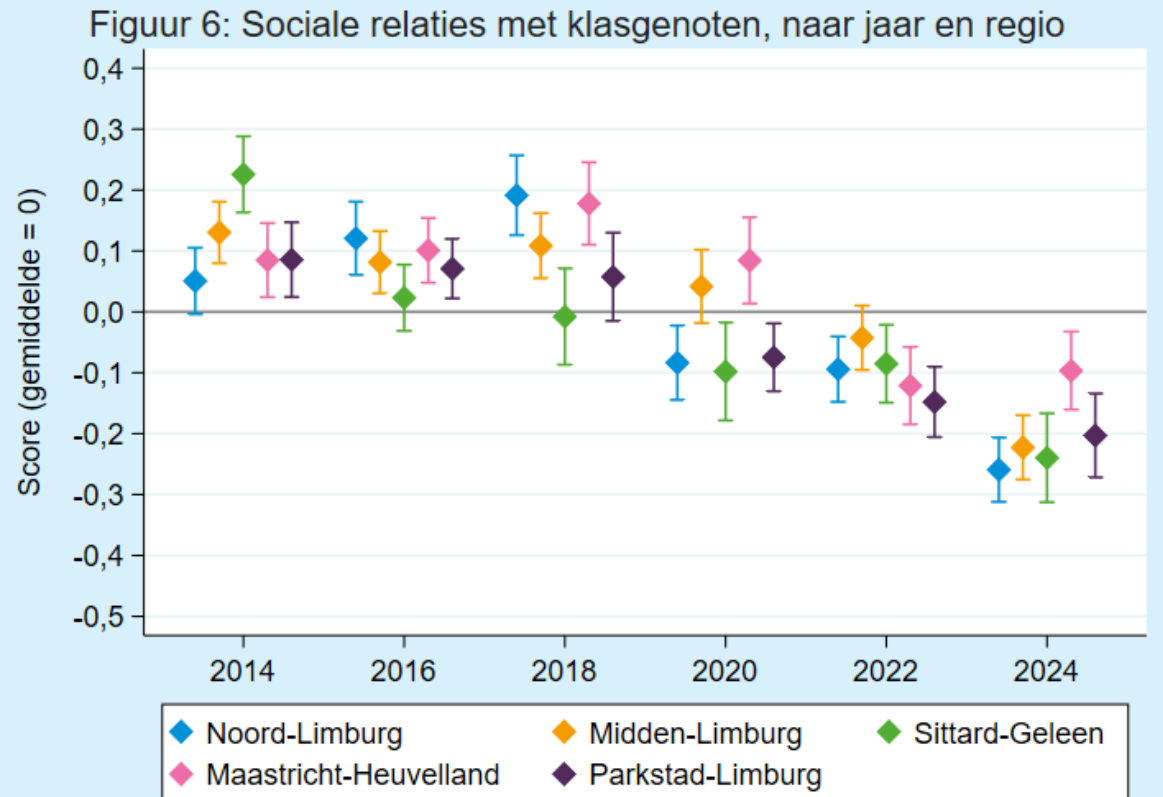

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor jaar, onderwijstype, geslacht, leeftijd en regio.

Verschillen naar regio

Figuur 6 laat trends zien naar regio. Het volgende valt op:

- ❖ Ten opzichte van 2014 tot en met 2018 zien we in 2024 een significante daling voor alle regio's.
- ❖ Ten opzichte van 2022 zien we in 2024 een significante daling voor Noord-Limburg en Midden-Limburg.
- ❖ Sittard-Geleen laat al een significante daling zien tussen 2014 en 2016, daarna blijft het stabiel tussen 2016 en 2022 maar zakt het weer verder in 2024.
- ❖ De significante daling ten opzichte van 2018 situeert zich voornamelijk in Noord-Limburg.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor jaar, onderwijstype, geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Aanbevelingen voor de schoolpraktijk

Hoe leerlingen school en schoolsucces ervaren heeft te maken met de manier waarop ze worden aangesproken op school. Leraren die zorgen voor een veilige omgeving waarin leerlingen gezien worden speelt daarbij een cruciale rol, waardoor leerlingen ervaren dat ze erbij horen in de klas. Het ontbreken van betekenisvolle relaties zowel met leerkrachten als andere klasgenootjes in de school zorgt voor eenzaamheid, gebrek aan zelfvertrouwen en vergroot de kans op schooluitval.^{8,9}

Uit onderzoek van Onderwijskennis blijkt dat interventies die bijdragen aan de leerprestaties van leerlingen, ook kunnen bijdragen aan het bouwen van sociale cohesie en samenwerken in de klas.¹⁰ Dit suggereert dat door middel van schoolbrede en preventieve programma's gewerkt kan worden aan een positief leer- en leefklimaat. Bijvoorbeeld door leerlingen te leren óver sociaal gedrag, leren te reflecteren én leren zich sociaal te gedragen, neemt de kans op een prettig leer-, en leefklimaat toe.¹¹

De [Databank Effectieve Jeugdinterventies](#) van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) heeft verschillende erkende interventies die behulpzaam kunnen zijn om de sociale relaties van jongeren onder elkaar te stimuleren. Eén van deze interventies is de [Kanjertraining](#)¹², die gericht is op het voorkomen of verminderen van sociale problemen en het bevorderen van welbevinden in het primair- en voortgezet onderwijs. De Kanjertraining geeft kinderen inzicht in hun gedrag en de gevolgen hiervan voor anderen. Via onder meer feedbackoefeningen, vertrouwens oefeningen en rollenspellen oefenen ze met sociale vaardigheden en sociale informatieverwerking.

Ander onderzoek wijst uit dat sociale relaties verbeterd kunnen worden door interventie programma's die de sfeer in de klas verbeteren. Voorbeelden hiervan zijn [School Wide Positive Behavior Support](#)¹³ (SWBPS), de [Vreedzame School](#)¹⁴ of [KiVa](#)¹⁵ (deze programma's zijn ook opgenomen in de databank van NJI). In deze programma's staat een positieve benadering centraal waarbij men uitgaat van verschillende niveaus binnen de school (de school, de klas en het individuele kind), die gericht is op het aanleren van goed sociaal gedrag in samenspraak met ouders of buurt. Dit kan bijdragen aan goede sociale relaties tussen leerkrachten en leerlingen en tussen leerlingen onderling. Daarnaast kan het ondersteuning bieden aan leerlingen met gedragsproblemen.¹¹

Bronnen

- ¹ Schils, T., Monfrance, M., & Zuidema, S. (2021). Sociale relaties op school: Middelbare scholieren in relatie met hun klasgenoten. Zie [link](#).
- ² Ronda, V., Van Vugt, L., Charpentier, J., & Schils, T. (2023). Sociale relaties op school: Middelbare scholieren in relatie met hun klasgenoten. Zie [link](#).
- ³ Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. doi: [10.1207/S15327965PLI1104_01](https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01)
- ⁴ Martin, A. J., & Dowson, M. (2009). Interpersonal relationships, motivation, engagement, and achievement: Yields for theory, current issues, and educational practice. *Review of Educational Research*, 79(1), 327-365. doi: [10.3102/0034654308325583](https://doi.org/10.3102/0034654308325583)
- ⁵ Raufelder, D., Jagenow, D., Drury, K., & Hoferichter, F. (2013). Social relationships and motivation in secondary school: Four different motivation types. *Learning and Individual Differences*, 24, 89-95. doi: [10.1016/j.lindif.2012.12.002](https://doi.org/10.1016/j.lindif.2012.12.002)
- ⁶ Wentzel, K. R., Muenks, K., McNeish, D., & Russell, S. (2017). Peer and teacher supports in relation to motivation and effort: A multi-level study. *Contemporary Educational Psychology*, 49, 32-45. doi: [10.1016/j.cedpsych.2016.11.002](https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2016.11.002)
- ⁷ Fuligni, A. J., & Eccles, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation towards peers. *Developmental Psychology*, 29(4), 622–632. doi: [10.1037/0012-1649.29.4.622](https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.4.622)
- ⁸ Onderwijskennis (2022). Sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Zie [link](#).
- ⁹ Sleenwen, W. & Heyne, D. (2020). Schoolverzuim aanpakken. Een wetenschappelijke onderbouwing. Nederlands Jeugdinstituut. Zie [link](#).
- ¹⁰ Onderwijskennis. (2022). De roep van de groep: groepsdynamiek, welbevinden en leren. Zie [link](#).

¹¹ Nieuwboer, A., & van Tuijl, C. (2017). Relaties in de klas: een multi-level onderzoek naar voorspellers van de leerkracht-leerling relatie en peer relaties op individueel en klasniveau. *Pedagogische Studiën*, 94(1), 1-24. Zie [link](#).

¹² Nederlands Jeugdinstituut. Kanjertraining. Zie [link](#).

¹³ Nederlands Jeugdinstituut. School Wide Positive Behavior Support. Zie [link](#).

¹⁴ CED groep. Vreedzame school. Zie [link](#).

¹⁵ Nederlands Jeugdinstituut. KiVa. Zie [link](#).